

Koen Aertsdocent en onderzoeker,
Universiteit Gent en
CegeSoma

Pleidooi voor een nieuw Sociaal Pact

Belgische werkgevers, arbeiders en ambtenaren sloten op 20 april 1944, een maand voor de landing in Normandië, clandestien een *Projet d'accord de solidarité sociale*. Dat Sociaal Pact vormde de blauwdruk van de besluitwet die in december 1944 de bakens uitzette voor onze sociale zekerheid: met verplichte bijdragen van werknemers en werkgevers voor uitkeringen, werkloosheid, pensioen, ziekte en invaliditeit, kinderbijslag en jaarlijkse vakantie voor arbeiders. Het basismanifest van onze welvaartsstaat heeft een lange voorgeschiedenis, maar kreeg pas vaste vorm in oorlogstijd.

Ook vandaag spreken commentaren van een oorlogssituatie: een externe dreiging, ophokplicht, een lamgelegd openbaar leven en een volmachtenregering. De strenge controlemaatregelen en collectieve inspanningen zijn drastisch maar noodzakelijk. Kan het erger? Jazeker. Vraag maar na bij de enkelen die zich de bevrijding van 75 jaar geleden herinneren. De vreugde na vier, vijf jaar terreur, onzekerheid en onvrijheid ging gepaard met rauw verdriet om de ruim 80.000 doden in België.

De coronacrisis moet ons in eerste instantie nederig stemmen. Het onbehagen leert ons hoe precair onze felbevochten zekerheid, veiligheid en waarden zijn. Niets is vanzelf-

sprekend, hoogmoed is misplaatst. Als we het gevoel van vervreemding en reddeloosheid zorgvuldig verder laten kiemen, krijgen we misschien meer empathie en een beter bewustzijn voor leed dat dagelijks hele bevolkingsgroepen treft, structureel in onze samenleving of jaren na elkaar in buitenlandse conflictgebieden. We zijn niet anders bedraad dan mensen elders in de wereld of voorouders uit ons verleden. Laten we hun flexibiliteit en daadkracht als voorbeeld nemen.

De historische parallellen zijn er: hamsteren, uitzonderingsmaatregelen, maar ook verhoogde sociale cohesie, collectieve mobilisatie en spontane solidariteitsacties. Wie de geschiedenis bekijkt als sociale psychologie met voorbeelden, ziet in de uitdagingen ook kansen tot een verregaande samenwerking en reorganisatie. Tijden van crisis zetten politiek-maatschappelijke verhoudingen onder druk en ijken de definities van burgerschap en staat. Zowel na de Eerste als na de Tweede Wereldoorlog maakten overheden intern en internationaal nieuwe afspraken. Het leidde tot systeemcorrecties: in België de algemeen enkelvoudige stemplicht voor mannen in 1919 en voor vrouwen in 1948, de Europese gedachte en de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens in de tweede helft van de jaren 1940.

De coronacrisis biedt ons de historische gelegenheid om ambitieus de architectuur van ons maatschappelijk model, onze welvaart en het sociaal overleg te herdenken. De impact van die oefening moet even groot zijn als die van het virus zelf. Voor de mensen die nog kwetsbaarder zijn dan tevoren, zoals ouderen, kansarmen, daklozen en vluchtelingen. Voor de zorgverleners die op gevaar van eigen leven overuren draaiden – vaak onderbetaald, maar het was nodig. Voor arbeiders, vuilnisophalers, postbodes en koerierdiensten, magazijniers, vrachtwagenchauffeurs, wegenwerkers die bleven werken – opnieuw vaak onderbetaald, maar nodig. De discussie over prioriteiten en zware beroepen vindt hier al fundamentele antwoorden. Het reikt niettemin verder dan dat. De cultuursector kreeg serieuze klappen. Stelselmatig werden opdrachten, voorstellingen, evenementen, boekpresentaties en concerten geschrapt. Vele artiesten kunnen niet genieten van de tijdelijke werkloosheidsregelingen. De mensen die hun inkomen verliezen, zijn vaak ook zelfstandigen, zoals kleine handelaars in goederen, horeca- en winkelluitbaters en vele anderen in preciaire statuten. Verzuchtingen op sociale media, maar ook acties online, illustreren hoe cultuur, cafés en lokale winkels ankerpunten zijn voor een warme samenleving, een houvast in tijden van nood.

Tegelijk zijn er de werknemers uit andere sectoren die door telewerk hun gezin herontdekken. Of, ze stellen vast dat ze in kortere tijd meer gedaan krijgen dan voorheen, niet gehinderd door vergaderingen (hoewel ...) en verplaatsingen. De toekomst moet uitwijzen of thuiswerk zich vertaalt in minder burn- en bore-outs. Maar het zou goed zijn dat te onderzoeken, net als het effect van het verminderde woon-werkverkeer op ons leefmilieu, en van de gekrompen economische bedrijvigheid op het klimaatprobleem. Op lange termijn ligt daar mogelijk meer winst: sociale winst voor onze samenleving en

financieel profijt voor de gezondheidszorg en andere onderbetaalde beroepen.

Corona is een stresstest voor relaties. Tussen werknemers en werkgevers, tussen burgers en overheid, tussen burgers onderling, zelfs tussen mens en milieu, tussen partners en tussen ouders en kinderen. Crisissen wijzigen het perspectief en zetten de puntjes op de i. Het applaus voor de beroepssectoren die op volle toeren draaiden, was meer dan terecht, maar met de echo ervan kunnen ze geen extra brood kopen. De lof voor de cultuur- en mediasectoren, die mensen verbinden en troost leveren, is verdiend, maar verdere besparingen hypothekeren ons toekomstige incasseringsvermogen. Ook de waardering voor werkgevers die zich welwillend opstellen is op haar plaats, maar eventuele positieve effecten mogen geen uitzondering meer zijn.

De tijd is rijp voor een nieuw Sociaal Pact, een coronapact, exact 76 jaar later. Net zoals toen is de nood hoog. Alles begint met een wervende intentieverklaring, zoals de originele Franse tekst uit 1944, bewaard in het archief van het Verbond van Belgische Ondernemingen. Verander 'onafhankelijk' door 'gezond', 'bezetting' door 'coronacrisis' en lees in vertaling hoe werkgevers en werknemers toen 'overeen zijn gekomen om de regering, zodra het land weer onafhankelijk is, te vragen een reeks noodmaatregelen te nemen om het leed van de grote massa loontrekkende werknemers tijdens de bezetting te herstellen. Maatregelen die ook de weg kunnen banen voor een hernieuwde stroom van sociale vooruitgang, die voortvloeit uit zowel de economische ontwikkeling van een vreedzame wereld als uit een eerlijke inkomensverdeling.'

Dit artikel is een licht aangepaste versie van het opinstuk dat verscheen in *De Standaard* van 21 & 22 maart 2020. Met dank aan Hans Cottyn.